

سخن سردبیر

همگام با تحولات زیست پزشکی، ده‌ها سؤال اخلاقی فراروی ما قرار دارد که برای پرداختن به آنها لازم است بدانیم که رویکرد اخلاقی ما در قبال آنها چیست و با چه دیدگاهی می‌خواهیم به سؤالات اخلاقی در این زمینه پاسخ دهیم. اگر سؤال شود که دیدگاه شما از نظر اخلاقی نسبت به اتانازی چیست اولین نکته ای که باید به آن پرداخت اینست که کدام اخلاق و بر مبنای کدام رویکرد اخلاقی. هرچند اکثر مکاتب اخلاقی اتانازی را امری مذموم و غیراخلاقی می‌دانند اما امروزه برخی مکاتب اخلاقی بر این باورند که وقتی یک انسان دردمند و رنجور و مبتلا به سرطان پیشرفته که امیدی به تداوم حیات وی نیست در هاله‌ای از درد و رنج به خود می‌پیچید و خود و اطرافیانش به قطع دستگاه‌های حیاتی و پایان دادن به حیات او رضایت دارند اتفاقاً امر اخلاقی آن است که به حیات چنین بیماری خاتمه داده شود و همین روایی اخلاقی است که در برخی مکاتب، سقط جنین را مجاز می‌شمارند و به مادر اجازه می‌دهند به حیات جنین خود خاتمه دهد. بنابراین مبانی اخلاق در مکاتب مختلف اخلاقی متفاوت است و در حوزه زیست پزشکی نیز دو رویکرد اخلاقی فراروی ماست. رویکرد دین‌مدارانه به اخلاق که مصداق بارز آنرا می‌توان در رویکرد ادیان ابراهیمی به اخلاق دانست و دیگری رویکرد سکولار که بر محور انسان‌گرایی شکل گرفته و سطحی از اخلاقیات را به نمایش می‌گذارد. اما سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که ویژگی‌های یک مکتب اخلاقی چیست؟ بدون تردید پاسخ به این سؤال در مکتب‌های مختلف اخلاقی متفاوت است به ویژه در ادیان ابراهیمی و مکتب حیات‌بخش اسلام که ارزش‌های اخلاقی بر مبنای فطرت آدمی شکل گرفته است.

بر خلاف تصور برخی از اندیشمندانی که مبانی اخلاقی در اندیشه دینی و سکولار را یکسان می‌پندارند باید بر این نکته تأکید کرد که دایره ارزش‌های اخلاقی در مکتب‌های غیرالهی محدود و محصور است و عمدتاً ارزش‌هایی را در برمی‌گیرد که در محیط اجتماعی مطرح می‌شوند، اما در ادیان ابراهیمی به ویژه مکتب حیات بخش اسلام ما شاهد نظامی فراگیر، شامل و عام هستیم که آنرا از سایر مکاتب اخلاقی متمایز می‌سازد و اوج ارزش‌های اخلاقی را به نمایش می‌گذارد.

با نگاهی به آیات و روایات و با تتبع در معارف دینی به خوبی می‌توان دریافت که اسلام مشتمل بر یک نظام جامع اخلاقی است که فراگیری، عام و شامل‌بودن، انسجام درونی، قابلیت تبیین عقلانی، توجه به حسن فعلی و حسن فاعلی در رفتار، در نظرگرفتن مراحل و مراتبی برای ارزش‌های اخلاقی و ترکیبی از ملاک‌های اعتباری همه مکتب‌های اخلاقی از جمله آنهاست. در بسیاری از مکتب‌های اخلاقی سخنی از ارتباط انسان با خدا به میان نمی‌آید و یا برعکس در برخی مکتب‌های اخلاقی تمامی ارزش‌ها را در ارتباط با خدا می‌پندارند و حتی ارتباط با دیگران را ضد ارزش معرفی می‌کنند. اما در مکتب اخلاقی اسلام ارتباط انسان با خود، خانواده، جامعه، خلق و خدا را ارزش اخلاقی می‌پندارند و هیچ مسأله‌ای در زندگی فردی و اجتماعی انسان نیست که در زمره ارزش‌های اخلاقی اسلام قرار نگیرد. همچنانکه در سایر ابعاد و ویژگی‌های نظام اخلاقی این مکتب می‌توان جامعیت یک نظام اخلاقی و انسجام درونی آن را مشاهده کرد. انسجام درونی در یک نظام اخلاقی بدین معنا است که تمامی اجزاء و عناصر آن مکتب با یکدیگر در ارتباط باشند و انسجام داشته و هدف واحدی را تعقیب کنند. به همین دلیل برخی فلاسفه اسلامی اعتقاد دارند بین ارزش‌های اخلاقی چنان ارتباط معقول و منطقی برقرار است که می‌توان آنرا به مثابه درختی دانست که دارای ریشه‌ای

مستحکم و تنه‌ای قدرتمند است که جهت آن روبه بالاست. و این است رمز ماندگاری و جاودانگی این مکتب اخلاقی که نه تنها از وحی الهی ارتزاق می‌کند و نگاهی جامع‌الاطراف به همه ابعاد وجودی انسان از جمله بعد فطری او دارد بلکه عقل را منبع اخلاق می‌داند که بر مبنای آن قابلیت تبیین و استدلال اخلاقی وجود دارد و می‌تواند رابطه عقلانی بین اهداف و افعال را کشف کند، ضمن اینکه مراتب ارزش‌های اخلاقی طیف وسیعی از ارزش‌ها را در بر می‌گیرد که می‌توان برای آن مراحل تا بی‌نهایت قائل شد به همین دلیل می‌توان گفت، در عین حال که اخلاق پزشکی اسلامی و اخلاق پزشکی سکولار دارای وجوه افتراقی هستند که آن دو را از یکدیگر متمایز می‌سازد دارای وجوه اشتراکی هستند که پرداختن به آنها زمینه هم‌اندیشی و تعامل سازنده بین دو رویکرد اخلاقی را فراهم می‌سازد. بنابراین با نگاهی مقارنه‌ای و تطبیقی به مبانی این دو رویکرد اخلاقی می‌توان گفت در عین حال که اخلاق پزشکی سکولار به تبیین سطحی از اخلاقیات می‌پردازد لیکن نظام اخلاقی مبتنی بر ادیان ابراهیمی به‌ویژه مکتب حیات بخش اسلام نقطه اوج ارزش‌های اخلاقی را به نمایش می‌گذارد و جهت پاسخ‌گویی به سؤالات اخلاقی و پدیده‌های نوین زیست پزشکی دارای یک مکتب جامع، عام و مستقل اخلاقی است که در فرآیند مباحث فردی و اجتماعی پاسخگوی نیازهای ابناء بشر است و پاسخ هیچ سؤالی را مسکوت نمی‌گذارد.

سردبیر